

Aurelia ULICI

DICTIONAR DE LIMBĂ ROMÂNĂ CONTEMPORANĂ

Ediția a II-a, revizuită și adăugită

A

A¹, a, a-uri (s.m. și s.n.) [Et.: lat. a] Prima literă a alfabetului limbii române, sunetul și semnul grafic corespunzător. ● *De la a la z* = de la început până la sfârșit; în întregime.

A² (interj.) [Et.: f.o.] Exclamație care exprimă surprindere, entuziasm, regret, amintirea bruscă a unui lucru.

A³ (prep.) [Et.: lat. ad] 1. Precedă infinitivul. *A învăța*. 2. Exprimă un raport de comparație sau asemănare. *Miroase a proaspăt*. 3. Intră în compunerea unor adverbe, substantive etc., alături de *tot*. *Atotputernic*.

A⁴ (prep.) [Et.: fr. à] Formează numerele distributive. *Cinci baloturi a o tonă*.

A⁵ [Et.: fr. a-] Element de compunere care indică absența, excluderea etc. *Atemporal*.

Aalenian, -ă, aalenieni, -iene (adj., s.n.) [Et.: fr. aalénien] 1. Primul etaj al jurasicului mediu sau ultimul etaj al jurasicului inferior. 2. Care aparține aalenianului.

Abă, abale (s.f.) [Et.: tc. aba] Țesătură groasă de lână, din care se confecționează haine. Sin.: *dimie, pănură*.

Abác, abace (s.n.) [Et.: fr. abaque, lat. abacus] Instrument pentru calcule aritmetice elementare. *Învăță să socotească pe abac*. Sin.: *numărătoare*.

Abajúr, abajururi (s.n.) [Et.: fr. abat-jour] Obiect din pânză, hârtie, sticlă etc., fixat pe o lampă pentru a atenua lumina becului.

Abandón, abandonuri (s.n.) [Et.: fr. abandon, it. abbandono] 1. Părăsire a obligațiilor familiale. ○ *Abandon de familie* = părăsirea familiei de către persoana care are obligația de întreținere. 2. Renunțarea la o acțiune. *Boxerul a pierdut meciul prin abandon*. 3. Renunțarea la un bun sau la un drept.

Abandoná (vb. I) [Et.: fr. abandoner, it. abbandonare] 1. A părăsi pe cineva. *Și-a abandonat copilul în maternitate*. 2. A renunța la continuarea unei acțiuni. *A abandonat competiția*. 3. A părăsi un loc. *A abandonat Bucureștiul pentru provincie*.

Abanós, abanoși (s.m.) [Et.: tc. abanos] 1. Copac cu lemnul de culoare neagră, foarte dur. 2. Lemnul abanosului folosit la fabricarea mobilei de lux, a unor instrumente muzicale etc. 3. Doborâre a arborilor în exploatarea forestieră.

Abatáj, abataje (s.n.) [Et.: fr. abbattage] 1. Operație de extragere a minereului. 2. Locul de extracție a minereului.

Abáte¹, abați (s.m.) [Et.: it. abate, lat. abbas-atís] 1. Preot care, în confesiunea catolică, conduce o abație. 2. Titlu onorific acordat unor clerici catolici.

Abáte² (vb. III) [Et.: lat. abbatere] 1. A (se) îndepărta de la o direcție stabilită. *S-a abătut din drum*. Sin.: *a devia*. 2. Fig. A se abate de la o regulă, de la o linie de conduită sau de judecată etc. *S-a abătut de preceptele creștine*. 3. A se opri (în treacăt) undeva sau la cineva. *În drum s-a abătut pe la bunica*. 4. A se produce, în mod violent, un fenomen al naturii, o nenorocire. *Furtuna s-a abătut asupra orașului*. 5. Fig. A-i trece ceva prin minte. *I s-a abătut să facă gimnastică*. Sin.: *a cășuna, a năzări*. 6. Fig. A întrista, a descuraja. *Vestea proastă l-a abătut*.

Abatere, abateri (s.f.) [Et.: abate²] 1. Îndepărtare de la un drum, de la o direcție. Sin.: *deviere*. *Șoseaua are o abatere de 50 de metri*. 2. Îndepărtare de la o regulă, de la o linie de conduită sau de judecată etc. *Chiulind de la școală a comis o abatere gravă*. ○ *Abatere de la regulă* = excepție.

A

Ă

Â

B

C

D

E

F

G

H

I

Î

J

K

L

M

N

O

P

Q

R

S

Ș

T

Ț

U

V

W

X

Y

Z

Abator, abatoare (s.n.) [Et.: fr. *abbatoir*] Clădire în care sunt sacrificate animalele a căror carne este destinată consumului populației.

Abație, abații (s.f.) [Et.: it. *abbazia*] 1. Mănăstire catolică aflată sub conducerea unui abate. 2. Clădirea unei abații. 3. Credincioșii dintr-o abație.

Abătut, -ă, abătuți, -e, (adj.) [Et.: fr. *abbatu*] 1. Care este descurajat. 2. Trist.

Abc (s.n.) [Et.: fr. *abece*] Cunoștințe de bază într-un domeniu. *Calculul este abeceul matematicii.*

Abces, abcese (s.n.) [Et.: fr. *abcès*] Acumulare de puroi într-un țesut sau organ.

Abdică (vb. I) [Et.: fr. *abdiquer*, lat. *abdicare*] 1. A renunța la tron. *Napoleon a abdicat prima dată în 1814.* 2. Fig. A ceda (în fața greutăților). *A abdicat în fața problemelor vieții.*

Abdomen, abdomene (s.n.) [Et.: lat. *abdomen*] Parte a corpului în care se află aparatul digestiv. Sin.: *burtă, pânțec.*

Abductor, abductori (adj., s.m.) [Et.: fr. *abducteur*, lat. *abductor*] (Mușchi) care produce abducție. *Mușchi abductor.*

Abducție, abducții (s.f.) [Et.: fr. *abduction*] Mișcare de îndepărtare a unui membru de axul median al corpului.

Abecedár, abecedare (s.n.) [Et.: lat. *abecedarius*, fr. *abécédaire*] 1. Manual pentru învățarea scrisului și a cititului. 2. Fig. Carte din care se învață noțiuni elementare dintr-un anumit domeniu. *Cartea de anatomie este abecedarul viitorului medic.*

Aberánt, -ă, aberanți, -e (adj.) [Et.: fr. *aberrant*, lat. *aberrans, -antis*] Care constituie sau conține o aberație. *Are o concepție aberantă despre viață.*

Aberație, aberații (s.f.) [Et.: fr. *aberration*, lat. *aberration*] 1. Abatere de la ceea ce este normal, corect sau moral. 2. Faptă absurdă, inadmisibilă. *Este o aberație să te ascunzi sub copac pe furtună.* Sin.: *absurditate, prostie.* ○ *Aberație vizuală* = astigmatism. ○ *Aberație a luminii* = variație

aparentă a unui astru pe cer, ca urmare a mișcării Soarelui și a vitezei finite de propagare a luminii.

Abhorá (vb. I) [Et.: fr. *abhorrer*, lat. *abhorre*] A avea un sentiment de ură, de dezgust, de aversiune față de cineva sau de ceva.

Abiá (adv.) [Et.: lat. *ad vix*] 1. Cu greu, cu dificultate. *Abia merge pe stradă.* 2. Foarte puțin. *A luat abia două înghițituri.* 3. De foarte puțină vreme. *Abia a plecat.*

Abil, -ă, abili, -e (adj., adv.) [Et.: fr. *habile*, lat. *habilis*] 1. adj. Care este îndemânat, capabil într-o activitate sau meserie. 2. adj. Care este descurcăreț. *Se descurcă, pentru că este un tip abil.* Sin.: *șiret, șmecher.* 3. adv. Cu îndemănare, cu pricepere. *Mănuiește abil acul.*

Abilitá (vb. I) [Et.: germ. *habilitieren*, fr. *habiliter*, lat. *habilitare*] 1. A recunoaște cuiva o calificare. 2. A împuternici pe cineva. *Îl abilitază să ia decizii în lipsa ei.*

Abilitáte, abilitáți (s.f.) [Et.: fr. *habilité*, lat. *habilitas*] Îndemănare, pricepere; șiretenie. *Mănuiește sabia cu abilitate. Se orientează în viață cu o abilitate ieșită din comun.*

Abiogén, -ă, abiogeni, -e (adj.) [Et.: fr. *abiogène*] 1. Care este lipsit de forme de viață. *Mediu abiogen.* 2. Care are loc fără participarea materiei vii. *Proces abiogen.*

Abiogeneză (s.f.) [Et.: fr. *abiogénese*] Concepție conform căreia originea materiei vii trebuie căutată în materia fără viață.

Abióză (s.f.) [Et.: fr. *abiose*] 1. Stare lipsită de viață. 2. Procedu de conservare a produselor alimentare vegetale sau animale prin distrugerea microorganismelor.

Abís, abisuri (s.n.) [Et.: fr. *abyse*, lat. *abyssus*] Prăpastie, groapă care pare fără fund. *Abisurile oceanice ating mii de metri adâncime.* Sin.: *hău, genune.*

Abisál, -ă, abisali, -e (adj.) [Et.: fr. *abyssal*] 1. Care aparține abisului. ○ *Groapă abisală* = regiune de mare adâncime în mări și oceane. 2. Care se află sau trăiește la mari adâncimi în mări și oceane. 3. Fig. De nepătruns cu gândul.

Tainele abisale ale Universului. 4. Care aparține, care se referă la subconștient. Gânduri abisale l-au îndemnat la crimă.

Abitir (adv.) [Et.: tc. *beter*] Mai mult, mai bine (decât...). *Aleargă mai abitir decât un iepure.*

Abjéct, -ă, abjecți, -e (adj.) [Et.: fr. *abject*, lat. *abiectus*] Care inspiră repulsie, dispreț. *Violul este un fapt abject.* Sin.: *mârșav, josnic, mizerabil.*

Abjécție, abjecții (s.f.) [Et.: fr. *abjection*, lat. *abiectio*] Faptă abjectă. Sin.: *josnicie, mârșăvie, ticăloșie.*

Abjurá (vb. I) [Et.: fr. *abjurer*, lat. *abjurare*] A renega o credință religioasă, o opinie. *A abjurat credința străbună.*

Ablatív, ablative (s.n.) [Et.: lat. *ablativus*] Caz al declinării în unele limbi, care exprimă despărțirea de un loc, punctul de plecare, instrumentul, cauza. ○ *Ablativ absolut* = construcție sintactică specifică limbii latine.

Ablațiune, ablațiuni (s.f.) [Et.: fr. *ablution*, lat. *ablatio, -onis*] 1. Transportare prin intermediul vântului, apei, ghețarilor a materialului rezultat din dezagregarea solului sau a rocilor. 2. Îndepărtare chirurgicală a unui organ, a unui membru al corpului sau a unei tumori. 3. Fenomen fizic prin care un corp care străbate atmosfera cu mare viteză pierde din substanță, devenind incandescent.

Abluțiune, abluțiuni (s.f.) [Et.: lat. *ablutio, -nis*, fr. *ablution*] 1. Spălare (cu buretele) a corpului. 2. Spălare rituală a corpului recomandată de unele religii.

Abnegăție (s.f.) [Et.: lat. *abnegation*, fr. *abnégation*] Devotament (dus până la sacrificiu). *Își îngrijește mama cu abnegăție.*

Abolí (vb. IV) [Et.: fr. *abolir*] 1. A suprima o instituție. *Monarhia a fost abolită.* 2. A anula în mod democratic o lege. *Pedeapsa cu moartea a fost abolită.*

Aboluționism (s.n.) [Et.: fr. *abolitionisme*] Mișcare apărută la sfârșitul sec. al XVIII-lea, care urmărea desființarea sclaviei negrilor din America.

Abominábil, -ă, abominabili, -e (adj.) [Et.: fr. *abominable*, lat. *amobinabilis*] Înfrorător, dezgustător. *Are față de animale o atitudine abominabilă.* Sin.: *detestabil.*

Aboná (vb. I) [Et.: fr. *aboner*] 1. A-și face un abonament. 2. Fig. A veni cu regularitate într-un loc. *S-a abonat la mine la masă.*

Abonament, abonamente (s.n.) [Et.: fr. *abonnement*] Convenție scrisă prin care (în schimbul unei sume de bani) o persoană (fizică sau juridică) obține, pe o anumită perioadă dreptul de a beneficia de anumite servicii.

Abordá (vb. I) [Et.: fr. *aborder*] 1. A trage la țarm o navă pentru debarcare. 2. Fig. A se apropia pentru a începe o discuție. *L-a abordat pe polițist.* 3. A începe o discuție, studiul unei probleme etc. *A abordat tema lucrării.*

Abordábil, -ă, abordabili, -e (adj.) [Et.: fr. *abordable*] 1. Care poate fi abordat. *Este un tip abordabil.* Sin.: *accesibil.* 2. Care poate fi discutat. *Discuția arată că subiectul este abordabil.*

Aborigén, -ă, aborigeni, -e (adj., s.m. și f.) [Et.: fr. *aborigène*] Băștinăș, autohton, indigen. *Populația aborigenă din Australia s-a retras în centrul continentului.*

Abracadábra (interj.) [Et.: fr., it. *abracadabra*] Formulă căreia i atribuie puterea magică de a realiza un lucru supranatural.

Abracadabránt, -ă, abracadabranți, -e (adj.) [Et.: fr. *abracadabrant*] 1. Care este cu totul de necrezut. *Ne spunea o poveste abracadabrântă.* Sin.: *ciudat, derutant.* 2. Încălcit. *Face niște manevre abracadabrante.*

Abrazív, -ă, abrazivi, -e (s.n., adj.) [Et.: fr. *abrasif*] (Corp, material dur) care are proprietatea de a roade prin frecare. *Am curățat rugina cu o piatră abrazivă.*

Abreviá (vb. I) [Et.: lat. it. *abbreviare*] A prescurta un cuvânt, un titlu și a-l nota cu un simbol. *Când scrie kg, abreviază cuvântul kilogram.*

Abrogá (vb. I) [Et.: lat. *abrogare*, fr. *abroger*] A suprima, a declara lipsită de valabilitate o lege sau